

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

УДК 343.44 (477)

Жмур Ю. М.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри галузевих юридичних дисциплін
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова

ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА США

Стаття присвячена характеристиці норм Кримінального законодавства США. Зокрема мова йде про норми, що передбачають кримінальну відповідальність за порушення особистих прав людини та громадянина. Також в даній статті автор описує норми КК США, зокрема поняття злочину, суб'єкт злочину (осудність та неосудність), а також санкції за вчинення того чи іншого злочину.

Ключові слова: Кримінальний кодекс США, Примірний кримінальний кодекс, Федеральний кримінальний кодекс, берглери.

Політико-правове становище держав сучасного світу є надзвичайно різноманітним, що зумовлюється специфікою форм правління та територіального устрою, видами державно-правового режиму, звичаями, історико-культурними традиціями та релігійними течіями, системами права й законодавства, належністю до певної правової сім'ї тощо. Поряд із міжнародним правом діє право окремих континентів і регіонів (право європейське, Британської Співдружності, міжамериканське). Окрім того, в будь-якій державі існує своє національне право, але й воно має власні особливості.

Порівняльне кримінальне право – це окремий напрям науки порівняльного права, що використовує порівняльний метод для пізнання кримінального права інших держав, визначає в ньому спільні та відмінні риси, недоліки й позитивні приклади розв'язання певних проблем, що, зрештою, дозволяє досконаліше розуміти своє національне кримінальне право.

Сім'я загального права (Common Law) охоплює право Англії та тих держав, які обрали його за взірцем для створення чи розвитку своєї національної правової системи (зокрема, США, Канада). Загальне право було вироблено суддями, що розглядали спори між особами, внаслідок чого його норми є менш загальними та спрямовані на те, щоб вирішити конкретну проблему, не ставлячи за мету сформулювати певне правило поведінки людини надалі. Власне тому в загальному праві майже немає кодифікації та воно характеризується значною розпорошеністю норм.

У США існує правовий дуалізм, що втілюється у такому принципі: на території кожного штату діє право даного штату, окрім певних умов, коли застосовується федеральне право [1].

У країні діють 53 самостійних системи – 50 штатів, федеральний Округ Колумбія, і держава Пуерто-ріко, що “вільно приєдналася”. Це породило таке

характерне для США явище, як правовий дуалізм, що означає, що на території кожного штату діє право даного штату, а за певних умов – право федеральне. Основними джерелами кримінального права США є загальне або прецедентне право і статутне право, тобто законодавство. Джерелами федерального кримінального законодавства є: Конституція США 1787 р., акти Конгресу, підзаконні акти, а також норми міжнародного кримінального права, в незначному ступені – право індіанських племен. Конституція США не дозволяє чітко розмежувати компетенцію федерації і штатів в області кримінального законодавства. Кримінальне право американських штатів сформувалося і довгий час розвивалося на основі системи англійського загального права, у свою чергу, що склалася з величезної кількості судових прецедентів, тобто рішень судів вищих інстанцій з певних правових питань [2].

Федеральне кримінальне законодавство вперше було кодифіковано в розділі про злочини Зведення США, виданого в 1873–1877 рр. Потім воно в істотно зміненому вигляді було знов систематизовано в 1909 р. і, нарешті, реформовано в 1948 р. в якості частини 1 розділу 18 Зводу законів США, що представляє собою діючий федеральний Кримінальний кодекс.

Розділу Зводу законів (присвячені описи конкретних складів злочинів, розміщені не по об'єкту посягання, а всього лише за алфавітом залежно від назви розділу. Крім того, хоча офіційно опис видів злочинів зосереджено в 18 розділах (титулі або “титлі”), зведення має ще приблизно 400-500 параграфів (статей), які передбачають відповідальність за ті чи інші посягання, знаходяться в багатьох інших розділах.

У більшості сучасних кримінальних кодексів штатів США, міститься формальне визначення злочину – діяння, заборонене нормами кримінального права під загрозою покарання. На федеральному рівні посягання у США поділяються на три групи: 1) фелонії – найнебезпечніші посягання, які караються смертною карою або тюремним ув'язненням на строк понад 1 рік; 2) місдимінори – менш небезпечні посягання, які караються тюремним ув'язненням на строк до 1 року; 3) незначні (кримінальні) правопорушення – різновиди місдимінору, які караються тюремним ув'язненням на строк до 6 місяців або штрафом до \$ 5 тис. для фізичних осіб та до \$ 10 тис. для юридичних осіб, або обома покараннями разом.

Злочини описуються в кодексі в наступній послідовності: злочини проти життя і здоров'я; проти громадського здоров'я та безпеки; проти репутації, приватного життя і громадянських свобод; проти власності; проти сексуальної моралі; азартні ігри; проти уряду і його адміністрації; проти громадського світу, порядку та інших інтересів; проти дітей; проти тварин.

Суб'єктами злочину в США можуть бути як фізичні, так і юридичні особи (корпорації). У США вік кримінальної відповідальності, як правило, встановлюється безпосередньо в чинному законодавстві, хоча й існують штати, які використовують формулу загального права про презумпцію нездатності вчинити злочин особами певного віку.

Штати, закріпили в тексті закону вік кримінальної відповідальності, зазвичай встановлюють його на рівні 14-16 років. Так, згідно з КК штату Міннесота “діти, які не досягли чотирнадцятирічного віку, не здатні вчинити злочин, у віці від 14 до 18 років можуть переслідуватися за кримінально каране діяння” Найбільш низький вік кримінальної відповідальності встановлений в штатах Колорадо і Луїзіана: він

становить 10 років. Разом з тим злочини неповнолітніх зазвичай розглядаються спеціальними юрисдикційними органами – судами у справах неповнолітніх, хоча в деяких, найбільш серйозних випадках можуть розглядатися і судами загальної юрисдикції.

В Англії, США і низці інших країн загального права поняття неосудності досі нерідко визначається так, як це було зроблено ще в так званих правилах Макнатена більше 150 років тому (1843 р.). Суть цих правил полягає в наступному: особа, яка страждає душевним захворюванням або дефектом психіки, не залучається до кримінальної відповідальності, якщо вона позбавлене здатності знати “природу і якість” вчиненого діяння і те, що це діяння є шкідливим.

Для свого часу ці правила були достатньо прогресивними. Однак головним недоліком правил було те, що акцент у них робився не на інтелектуальну ознаку психологічного критерію неосудності (здатність усвідомлювати), а на вольову ознаку (здатність керувати своїми діями). У деяких північноамериканських штатах правила Макнатена були доповнені доктриною “непереборного імпульсу”, згідно з якою особа повинна бути визнана неосудною, якщо вона під впливом непереборного імпульсу, який викликаний психічним захворюванням або дефектом психіки, не могла контролювати свої дії, хоча і усвідомлювала, про їх неправильність.

Насправді, на практиці досить складно відмежувати “нездоланий” імпульс від іншого, в тому числі свідомо “не подоланого”. Примірний КК США 1962 запропонував штатам наступне визначення неосудності: “Особа не несе відповідальності за злочинну поведінку, якщо під час здійснення такої поведінки вона внаслідок психічної хвороби або неповноцінності позбавлене в істотному ступені здатності віддавати собі звіт в злочинності своєї поведінки або узгоджувати свою поведінку з вимогами закону”.

З наведеним визначенням перегукується визначення неосудності, дане в КК штату Нью-Йорк: “Особа не несе кримінальної відповідальності за поведінку, якщо під час його здійснення вона внаслідок психічної хвороби або неповноцінності позбавлена в істотному ступені здатності знати або оцінювати: а) характер і наслідки такої поведінки, або б) що така поведінка була неправильною. В останньому визначенні зроблена спроба поєднати правила Макнатена, що користуються найбільшою популярністю у законодавців штатів, з формулюванням неосудності, що міститься в Примірному КК США.

Що стосується медичного критерію неосудності, судова практика США до душевного захворювання відносить найрізноманітніші форми психічних захворювань і відхилень: амнезію, недоумство, алкоголізм, ідіотизм, параною, сексуальну психопатію, сомнамбулізм і др. Тягар доведення неосудності за американським правом покладається на самого обвинуваченого. Винесення вердикту “Не винен через неосудність” тягне напрямок особи до психіатричного закладу закритого типу, режим якого практично не відрізняється від тюремного. У зв’язку з цим посилення обвинувачених на неосудність – досить рідкісне явище в судовій практиці США [3].

Берглері. Це так звані специфічні злочини. Суть їх в тому, що особу, яка, наприклад, таємно проникає до чужого житла і намагається там залишитись, звинувачують у берглері, тобто, у іншому мотиві. Це може бути використання житла для вчинення іншого злочину: крадіжки, грабежу, вбивства чи зґвалтування. Для

покарання за берглері не потрібно доведення задуманого до кінця (вбити людину чи обікрасти), поліції потрібно лише довести цей злочинний намір в суді [4, с. 109]. У Кримінальному кодексі штату Пенсільванія (США) під порушенням “недоторканності житла”, “порушенням володінь” розуміється завідомо незаконне проникнення до приміщення або на інший нерухомий об’єкт. Приміщенням є будь-яка будівля, (навіть робоче місце), сухопутний транспортний засіб, який можна використати для ночівлі або для ведення певних справ § 3503. За цим же Кодексом, особа визнається винною у вчиненні злочину порушення недоторканності житла за таких умов:

- проникла до житла, вчинивши злам замка або дверей;
- таємно залишилась у приміщенні;
- отримала доступ до будь-якого приміщення шляхом обману;
- встановила пристрій для прослуховування або відеокамеру;
- спричинила тілесні ушкодження;
- застосувала зброю [5, с. 675] Покарання за порушення “володінь” – до 10 років ув’язнення.

Варто додати, що берглері, даний вид злочину існує лише в країнах англо-американського права. Це – досить поширене злочинне діяння. Його частка в загальній масі злочинів проти власності в США склала 21%, що в п’ять разів більше в порівнянні з пограбуванням. В даний час склад цього злочину утворює сукупність наступних ознак: незаконне проникнення в “житлове приміщення”; як правило, в нічний час; з наміром вчинити злочин. Приблизний КК США замість “житлового приміщення” говорить про “зайняте приміщення”, маючи на увазі “будь-яке приміщення, транспортний засіб або місце, пристосоване для приміщення людей на ніч або для здійснення в ньому будь-яких занять, незалежно від того, чи знаходиться в ньому фактично будь-яка особа. Кваліфікований вид утворює діяння, що здійснюється в нічний час (“від тридцяти хвилин після заходу сонця до тридцяти хвилин перед сходом сонця”) або якщо при вчиненні посягання винний “з метою, яка завідомо або з необережності” заподіює потерпілому тілесне ушкодження (замах на його заподіяння) або якщо винний озброєний “вибуховими речовинами або смертоносною зброєю”. Тож коли фотограф, який намагається сфотографувати “зірку”, таємно пробереться до її помешкання, то його дії будуть кваліфіковані не як вчинення берглері, а як “порушення чужої власності”. За Кримінальним кодексом Нью-Йорка обставинами, які обтяжують цей злочин, є наявність зброї і боєприпасів до неї. Така особа підлягає покаранню на строк від 4 до 7 років ув’язнення. Кримінальна відповідальність за його вчинення настає з 14 років [6, с. 108].

Важливо додати, що недоторканність житла американців охороняється не тільки Кримінальними кодексами штатів, але й Федеральним Кримінальним кодексом.

У США для проведення обшуку у житлі обов’язковим є ордер на обшук. Але ордер на обшук можна отримати у випадку, коли буде доведено обов’язковість цього обшуку і підтверджено клятвою або присягою. Окрім того, в ордері досить точно має бути зазначено місце проведення обшуку.

Проте тут існує цікавий момент саме в тому, що попри великі зусилля для одержання самого ордера, у 4 поправці Конституції США не вказано, хто саме цей ордер має видавати. Очевидно, це питання вирішили залишити на розсуд влади.

Також, варто додати, що КК штату Нью-Йорк (1967) залежно від тяжкості

злочину і покарання, що загрожує, встановлює п'ять категорій фелоній і три категорії місдімінорів. Фелонії караються тривалими строками позбавлення волі – аж до довічного ув'язнення або страти, місдімінори – до одного року позбавлення волі. КК розрізняє також головні форми вини – намір, завідомість, необережність. Детально регулюються питання неосудності, причому більшість КК відтворює англійську доктрину Мак-Нагтена. Регулюються також питання відповідальності за замах і співучасть. Причому з метою боротьби з організованою злочинністю на федеральному рівні прийнято Закон 1970 р., у якому передбачено суворі покарання для рекетирів та інших учасників злочинних об'єднань. Також прийнято закони про боротьбу з комп'ютерними злочинами.

Покараннями в США є смертна кара, позбавлення волі, штраф. Верховний суд США обмежив застосування смертної кари в окремих штатах лише вчиненням тяжкого вбивства або позбавленням життя внаслідок іншого тяжкого злочину. Смертна кара в різних штатах виконується різними засобами: електричний стілець, газова камера, введення смертельної ін'єкції, повішення, розстріл. У ряді штатів (їх більше десяти) смертну кару скасовано і замінено довічним ув'язненням. Це Айова, Мен, Аляска, Нью-Джерсі, Вісконсін, Массачусетс, Міннесота, Гаваї, Нью-Йорк, Західна Вірджинія, Коннектикут, Вермонт, Нью-Мексико, Меріленд, Північна Дакота, Іллінойс, Род-Айленд, Мічиган.

За федеральним законодавством смертну кару може бути призначено за низку тяжких злочинів, наприклад вбивство федерального службовця, вчинене торгівцями наркотиками.

Позбавлення волі може бути призначено на різні строки, причому через систему абсолютного складання покарання при сукупності злочинів ці строки в багато разів перевищують середню тривалість життя (наприклад, строк більше 120 років або засудження на два довічних ув'язнення). Встановлюється можливість невизначених вироків, де покарання визначається в межах якогось строку, із наданням особливим комісіям або навіть адміністрації місця позбавлення волі вирішувати питання про умовно-дострокове звільнення засудженого. Пробація (іспит) полягає в залишенні засудженого на свободі з обов'язковим контролем за його поведінкою. Порушення умов пробації може тягти її заміну позбавленням волі.

Штраф – міра покарання, яка призначається за менш тяжкі злочини. За тяжкі злочини можуть бути призначені величезні суми штрафів (250 тис. доларів і більше), причому не виключається одночасне застосування позбавлення волі на тривалі строки. [7, с. 675].

Використані джерела:

1. Основні положення загальної частини кримінального законодавства зарубіжних країн [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://www.naiu.kiev.ua/books/mnp_krum_pravo_zag/Files/Lec/T21/T21_P2.html
2. Кримінальне право Англії та США [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://ebk.net.ua/Book/KPravo/21-24/10232.htm>
3. Суб'єкти злочинного діяння [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://yport.inf.ua/subyektyi-prestupnogo-deyaniya.html>
4. *Николайчик В. М.* Уголовный процесс США [текст] / В. М. Николайчик. – М. : Наука, 1981. – 224 с.

5. Конституция и законодательные акты [текст] : перевод с английского / сост. : В. И. Лафитский ; под ред. и со вступ. Ст. : О. А. Жидков. – М. : Прогресс-Универс, 1993. – 768 с.
6. Николайчик В. М. Уголовный процесс США [текст] / В. М. Николайчик. – М. : Наука, 1981. – 224 с.
7. Кримінальне право Англії та США [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://ebk.net.ua/Book/KPravo/21-24/10232.htm>

Жмур Ю. М. Характеристика уголовного права США.

Статья посвящена характеристике норм Уголовного законодательства США. В частности, речь идет о нормах, предусматривающих уголовную ответственность за нарушение личных прав человека и гражданина. Также в данной статье автор описывает нормы УК США, в частности понятие преступления, субъект преступления (вменяемость и невменяемость), а также санкции за совершение того или иного преступления.

Ключевые слова: Уголовный кодекс США, Примерный уголовный кодекс, Федеральный уголовный кодекс США, берглери.

Zhmur J. Characteristics of the criminal law of the USA.

Article is devoted to the characterization of US criminal law. In particular, it is the rules that provide for criminal liability for violation of personal rights of man and citizen. Also in this article, the author describes the norms of the Criminal Code of the USA, including the crime, an offense (sanity and insanity) as well as sanctions for the commission of a crime.

Keywords: Criminal Code US, Model Penal Code, the Federal Criminal Code, berhleri.

УДК 323.28

Кончаковська В. В.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри галузевих юридичних дисциплін

Національного педагогічного університету

імені М. П. Драгоманова

Кравчук А. С.

студентка 4 курсу спеціальності “Правознавство”

Національного педагогічного університету

імені М. П. Драгоманова

ТЕРОРИЗМ ЯК ЗЛОЧИННЕ ЯВИЩЕ: ЕВОЛЮЦІЯ ТА ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ

Стаття присвячена визначенню поняття “тероризму” та “терористичної дії”, з’ясуванню причин вчинення терористичних актів та їх загрози на мирній території України. Окреслені заходи запобігання державному та міжнародному тероризму.

Ключові слова: тероризм, терористична діяльність, терористичний акт, злочинна організація, способи вчинення терористичних актів, антитерористична операція, антитерористичні методи.

Протягом останніх трьох років спостерігається збільшення кількості вчинених терористичних актів, а що найжахливіше – злочинні дії направлені на заподіяння шкоди широкій масі людей. Правові норми, які стоять на захисті наших прав, свобод, законних інтересів, життя від злочинних посягань зазнає, на даному етапі буття певної